

מדרש יהושפט – אחדות בכל מחיר

הרב אודי שורץ

א. הסוגיה התלמודית במסכת חולין

הגמרא במסכת חולין (דפים ד-ה') עוסקת בהרחבה בעניין שחיטת "מומר", שאינו שומר תורה ומצוות. במהלך הדיון, מבקשת הגמרא להביא ראייה מן המקרא:

"גופא, אמר רב ענן אמר שמואל: ישראל מומר לעבודת כוכבים - מותר לאכול משחיטתו, שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה

מסעודת אחאב, שנאמר: ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרוב ולעם אשר עמו ויסיתוהו לעלות אל רמות גלעד".

יהושפט מלך ישראל, שהיה מלך צדיק וכשר ההולך בדרכי אבותיו, ישב לסעודה מפוארת עם אחאב הרשע טרם היציאה לקרב ברמות גלעד, ומכאן שהמומר לעבודת כוכבים – נאמן על כשרות.

הגמרא על אתר מפלגת באריכות בעניינה של סעודה משותפת זו לאחאב וליהושפט. הגמרא מעלה את האפשרות שהמלחמה אמנם היתה משותפת ("כסוסי כסוסי"), אך הסעודה שטרם היציאה לקרב היתה בחדרי אוכל נפרדים לשומרי כשרות ולאינם שומרי כשרות. הצעה זו נדחת, והגמרא קובעת:

"יהושפט לא הוה מפליג נפשיה מיניה ... מהכא: ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן

פתח שער שומרון, מאי גורן? אילימא גורן ממש, אטו שער שומרון גורן הוה? אלא כי גורן, דתנן: סנהדרין היתה כחצי גורן

עגולה, כדי שיהו רואין זה את זה".

יהושפט הבין, שבמסגרת הברית הצבאית עם אחאב, נדרשת רעות ואחוות לוחמים לא רק בשדה הקרב, אלא גם בחדרי האוכל. חז"ל משווים את הישיבה המשותפת בסעודה זו לצורת הישיבה של הסנהדרין (!), ומדגישים את הצורך שיהיו כולם רואים זה את זה, כאיש אחד בלב אחד וסביב שולחן אחד.

בסיומה של הסוגיה עולים דבריו של רב ענן ב"תיובתא", ונדחים מן ההלכה. ואכן הרמב"ם (שחיטה, ד' י"ד) ושאר הראשונים פסקו להלכה שאסור לאכול משחיטתו של מי שאינו מקפיד על ההלכה. כך נקבע גם בשולחן ערוך (יורה דעה, ב' ה'). נמצא איפוא, שעל פי מסקנת ההלכה יהושפט מלך יהודה נהג שלא כדיון, ואסור היה לו להסב לסעודה אחת עם אחאב. בסעודה זו, שכאמור היתה נחוצה כדי לשמור על אחוות הלוחמים, היה משום ויתור על ההקפדה בהלכות כשרות.

מדוע יהושפט, שהיה מן המלכים הכשרים שבבית דוד, ועשה רבות למען התורה והארץ, נכנס לדוחק הלכתי ולסעודה שיש פיקפוק על הכשרות שבה? האם מהלך זה היה הכרחי? במטרה להשיב על שאלות אלה, יש לעיין בפרשיות יהושפט.

ב. ויגבה לבו בדרכי ה'

יהושפט היה מלך צדיק. המקרא (דברי הימים ב', י"ז; שם, י"ט) מתאר בהרחבה רבה את מפעל התורה והמשפט שייסד בערי יהודה, ומשבח אותו (דברי הימים ב', י"ז ג'):

"וַיְהִי ה' עִם יְהוֹשָׁפָט כִּי הָלַךְ בְּדַרְכֵי דָוִד אָבִיו הָרְאשִׁים וְלֹא דָרַשׁ לְבַעֲלִים".

גם חז"ל רחשו כבוד רב ליהושפט, וכך דרשו בכתובות (דף ק"ג, ובמקביל מכות דף כ"ד):

"ואת יראי ה' יכבד, אמר מר: זה יהושפט מלך יהודה, כשהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, וקורא לו: רבי, רבי, מרי, מרי".

אלא, שהכתוב בדברי הימים (שם, ד-ה') מוסיף ומייחס ליהושפט תכונה ייחודית:

"וַיִּכְן ה' אֶת הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָּל יְהוּדָה מִנְחָה לַיהוֹשָׁפָט וַיְהִי לוֹ עֶשֶׂר וְכָבוֹד לָרֹב: וַיִּגְבֶּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה' וְעוֹד הִסִּיר אֶת הַבָּמוֹת וְאֶת הָאֲשֵׁרִים מִיְהוּדָה:"

וכבר תמהו רבים: אבות אבותיו של יהושפט ברחו ככל שניתן מגבהות הלב. כך דוד המלך בתהילים (ק"א ה'):

"גִּבְהַ עֵינַיִם וַיִּרְחַב לִבָּב אֹתוֹ לֹא אוֹכְלִי".

ובמזמור קל"א:

"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד ה' לֹא גִבַּה לְבִי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בְּגִדְלוֹת וּבְנִפְלְאוֹת מִמְּוִנִי".

ואף שלמה בנו קבע בספר משלי (ט"ז ה'):

"תוֹעֲבַת ה' כָּל גִּבְהַ לֵּב יָד לֵּד לֹא יִנְקֶה".

כידוע, הרמב"ם בהלכות דעות, שהורה לצעוד בכל עניין בדעה הבינונית, קבע (הלכות דעות, ב' ג') שישנן שתי מידות שמהן ראוי להתרחק ככל שניתן, והן: גבהות הלב והכעס. ובכן, הכיצד זה מעיד הכתוב על גבהות לבו של יהושפט הצדיק?

בעלי המוסר והחסידות פירשו, שאכן מאוסה היא הגאווה, ואולם לעיתים נדרשת מאדם מעט גבהות כאשר היא נחוצה לקיום דרכי ה', וכדרך שדרשו חז"ל בגמרא במסכת סוטה (דף ה'): :

"א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית".

רבי נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן קמא, רמ"ו; וחזר על דבריו בסיגנון מעט שונה בליקוטי תניינא, קכ"ה) מוסיף לכך נופך: "לפעמים צריך האדם שיהיה לו גדלות, כמה שכתוב "ויגבה לבו בדרכי ה' " ... כי כשצריך לבא להשגה ולעלות לאיזה מדריגה, אזי צריך לשכוח את חכמתו שמקודם. וכמו שמצינו (ב"מ פ"ה) שר' זירא התענה כדי לשכוח תלמוד בבלי כי היה צריך לבא להשגה יותר גדולה שהיא תורת א"י".

כלומר, לעיתים כדי להשיג יעד מסויים, צריך אדם "ללכת עד הסוף", תוך שכנוע פנימי עמוק, ואפילו מעט גאווה. התנשאות קלה זו, שבאה כדי לעלות ממדריגה למדריגה בעבודת ה', מאפשרת לאדם לדבוק בעמדותיו ולהשיג את המטרות הרוחניות שהציב לעצמו. זאת ועוד, לא פעם הסביבה מקבעת דפוסי חשיבה ודרכי התנהגות. אך מי שמציב לעצמו חזון משמעותי, חזון של גדלות, רשאי להתעלם מן העיכובים והפקפוקים שבדרך. רבי נחמן מבסס את דבריו על הנהגתו המופלאה של ר' זירא, שביקש לשכוח את כל תורת בבל כאשר עלה לארץ ישראל. לדעת רבי נחמן, גם זו בחינה מסויימת של "גבהות בדרכי ה'", דהיינו של התעלמות מתובנות ומחשבות קודמות, כדי להשיג מטרות חדשות ולכבוש יעדים חדשים. אם כנים הדברים, ונתייחד יהושפט במידה זו של גבהות בדרכי ה' והגשמת חזון גדול, אנו נדרשים לנסות ולהבין מה היה תוכן אותו חזון, ומדוע הגשמתו דרשה גבהות בדרכי ה'. ואמנם, עיון בפרשיות יהושפט מלמד שהוא אכן חידש חידוש גדול וייחודי, כמעט מהפכני. כך נאמר במלכים א' (כ"ב, מ"א-מ"ה):

"ויהושפט בן אסא מלך על יהודה בשנת ארבע לאחאב מלך ישראל: ... וילך בכל דרך אסא אביו לא סר מפניו לעשות ה' אשר בעיני ה' ... וישלם יהושפט עם מלך ישראל".

שנים ארוכות של מלחמת אחים עברו על כנסת ישראל לאחר מות שלמה והתפלגות הממלכה. יהושפט שם לו למטרה לקטוע את אותו סכסוך ממושך, והוא החליט להשלים עם מלכי ישראל. בדברי הימים ב' (י"ח א') אף מבואר, שהוא פעל לאיחוד משפחות בשושלות המלוכה, פשוטו כמשמעו:

"ויהי ליהושפט עֶשֶׂר וְכַבֹּד לְרַב וַיִּתְחַתֵּן לְאַחָאָב".

להלן שם (דברי הימים ב' כ"א) מתברר, שיהורם בן יהושפט, שעתידי היה למלוך תחתיו, לקח לו לאשה את בתו של אחאב. באופן זה, כך שיער יהושפט, יתמזגו שוב שושלות המלוכה.

אין ספק שהחלטתו של יהושפט היתה אמיצה וחדשנית, הן בהיבטיה האישיים והפוליטיים, והן בהיבטיה הרוחניים. על אחאב העיד הנביא שהיה רשע יותר מכל המלכים שמלכו לפניו, והלך והעמיק את העבודה הזרה בישראל. אף שהדברים בוודאי היו ידועים ליהושפט, הוא החליט להגביה לבו בדרכי ה', ובשם צו האחדות לרקום מחדש את אותם קשרים עם בית המלוכה הישראלי, השקוע בעבודה זרה.

השאלה הנשאלת מאליה היא האם אמנם היתה זו החלטה נכונה, והאם החיבור הכמעט בלתי אפשרי, בין מלך צדיק ועובד ה' ובין מלך רשע שעובד עבודה זרה, אכן ראוי ונכון.

ג. בריתות יהושפט עם מלכי ישראל

המקרא מספר על ארבע בריתות שכרת יהושפט עם מלכי ישראל:

א. ברית נישואין – יהורם בן יהושפט לקח לו לאישה את בת אחאב.

ב. ברית צבאית עם אחאב לקראת מלחמת ארם.

ג. ברית צבאית-כלכלית עם אחזיהו בן אחאב, במטרה להרחיב את הצי הימי במפרץ אילת (עציון גבר).

ד. ברית צבאית עם יהורם בן אחזיהו לקראת המלחמה עם מואב ואדום.

דומה, שהצד השווה לארבע הבריתות הוא הביקורת שנמתחה על יהושפט במישרין או בעקיפין מפי נביאי ה'.

א. בדברי ימי יהודה וישראל מצאנו לא אחת שבניו של מלך צדיק סטו מדרכו. עם זאת, לסטיית יהורם בן יהושפט מדרכי

אביו, מציין הכתוב סיבה ברורה מאוד (דברי הימים ב', כ"א ד'-ז'): :

"וַיָּקֶם יְהוֹרָם עַל מַמְלַכְתּוֹ אֲבִיו וַיִּתְחַזַּק וַיִּהְיֶה אֶת כָּל אֲחָיו בְּחָרֵב וְגַם מִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל: בְּן שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה יְהוֹרָם בְּמָלְכוֹ וַיִּשְׁמוֹנֶה

שָׁנִים מְלָךְ בִּירוּשָׁלַם: וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בֵּית אַחָאָב כִּי בֵּית אַחָאָב הִיְתָה לוֹ אִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' ".

אם כן, ההחלטה לבוא בברית נישואין עם בת אחאב דרדרה את בית יהושפט לעבודה זרה גמורה.

ב. הברית הצבאית לקראת מלחמת ארם העמידה את יהושפט במבוכה רבה. הסוגיה במסכת חולין עוסקת בספקות ההלכתיים שהתעוררו בסעודה המשותפת, אך הכתובים עצמם מתארים מבוכה עמוקה יותר בכל הנוגע לדבר ה'. יהושפט, כדרכו, מבקש לשמוע את דבר ה' מפי נביאיו טרם היציאה לקרב ברמות גלעד. אחאב מעמיד לא פחות מארבע מאות נביאי שקר, עד שלבסוף נמצא מיכיהו בן ימלה שימסור נבואת פורענות קשה, וינבא על תבוסה בקרב. למרות נבואת אמת זו, יהושפט משמר את הברית עם אחאב, ויוצא למלחמה. צבא ישראל הובס במלחמה, ואחאב מצא בה את מותו. אף שהדבר אינו מפורש בספר מלכים, הרי שהכתוב בדברי הימים ב' (י"ח ל"א) מעיד בפירוש שיהושפט ניצל מן המערכה בדרך נס:

"וַיְהִי כִּפְּרָאוֹת שְׂרֵי הַרְקָב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהָמָּה אָמְרוּ מִלֶּדָּה: שְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְבּוּ עָלָיו לְהַלְחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְה' עָזְרוּ וַיִּסִּיתֶם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ".

זכה יהושפט ונעשה לו נס, ואולם עם שובו בשלום לירושלים, קיבל את פניו נביא ה', בביקורת נוקבת (דברי הימים ב' י"ט, א'-ג'):

"וַיָּשָׁב יְהוֹשָׁפָט מִלָּדָה אֶל בֵּיתוֹ בְּשָׁלוֹם לִירוּשָׁלַם: וַיֵּצֵא אֶל פָּנָיו יְהוּא בֶן חֲנָנִי הַחֹזֶה וַיֹּאמֶר אֶל הַמֶּלֶךְ: יְהוֹשָׁפָט הֲלָרָשָׁע לְעֹזֵר וּלְשֹׂנְאֵי ה' תִּצְאָהּ וּבִזְאוֹת עֲלִידָה קָצָף מִלִּפְנֵי ה': אֲבָל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךְ כִּי בַעֲרַת הָאֲשֵׁרוֹת מִן הָאָרֶץ וְהִכְיִנּוֹת לְבָבְךָ לְדָרֵשׁ הָאֱלֹהִים".

הנביא יהוא מבהיר ליהושפט שהרעיון לחבור לרשעים ולשונאי ה' הוא רעיון פסול, שצריך היה לסגת ממנו מלכתחילה. מסתבר, שההחלטה לצאת אל המערכה ולשמר את הברית למרות נבואת מיכיהו היתה החלטה שגויה. ושמה נאמר, שהברית מעיקרה, לרבות הסעודות המשותפות שהיו כרוכות בה, פסולה היתה אף היא.

ג. למרבה ההפתעה, יהושפט איננו מקבל את עצתו של הנביא. הכתוב ממשיך ומתאר כי יהושפט החזיק בבריתו עם בית אחאב. גם על כך נענש וננזף (דברי הימים ב', כ' ל"ה-ל"ז):

"וַאֲחֵרֵי כֵן אֶתְחַבֵּר יְהוֹשָׁפָט מִלָּדָה עִם אֲחֻזִּיהַּ מִלָּדָה: שְׂרָאֵל הוּא הַרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת: וַיִּחַבְּרֵהוּ עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת אֲנִיּוֹת לְלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיַּעֲשׂוּ אֲנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֵר: וַיִּתְנַבֵּא אֶלְיָעֶזֶר בֶּן דָּדָהוּ מִמְרָשָׁה עַל יְהוֹשָׁפָט לֵאמֹר כְּהִתְחַבְּרָךְ עִם אֲחֻזִּיהוּ פָּרַח ה' אֶת מַעֲשֵׂיךָ וַיִּשְׁכְּרוּ אֲנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לְלֶכֶת אֶל תַּרְשִׁישׁ".

לא ברור האם האניות במפרץ אילת נועדו למלחמה, או לפתיחת אפיקי מסחר עם חצי האי ערב והמזרח הרחוק, אך בין כך ובין כך, היו אלה אניות שנחקק עליהן גם שמו של המלך אחזיה ש"הרשיע לעשות", והן טבעו.

ד. האניות במפרץ אילת טבעו, אך הברית בין יהושפט ובין בית אחאב עמדה במקומה. לקראת העימות הצבאי הרחב במדבר אדום עם צבאות אדום ומואב, שב יהושפט ומצהיר בפני יהורם בן אחזיהו (מלכים ב', ג' ו'-ז):

"וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם בְּיוֹם הַהוּא מִשְׁמֵרוֹן וַיִּפְקֹד אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל: וַיִּלְךְ וַיִּשְׁלַח אֶל יְהוֹשָׁפָט מִלָּדָה יְהוֹדָה לֵאמֹר מִלָּדָה מוֹאֵב פִּשַׁע בֵּי הַתְּלָדָה אֲתִי אֶל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה כְּמוֹנֵי כְּמוֹדָה כְּעַמִּי כְּעַמִּי כְּסוּסֵיךָ: ".

סיסמת "כמוני כמוך", שבה השתמש יהושפט לפני שנים לקראת מלחמת ארם, שבה ונאמרת מפיו. זאת, כזכור, לאחר שיהוא הנביא הוכיח אותו בתוקף על אותה ברית עם אחאב, ולאחר שברית אחרת עם אחזיהו טבעה בים.

המרדף במדבר הסתבך עוד לפני תחילת הקרב, כתוצאה מכשל לוגיסטי וממחסור במים עבור הלוחמים. גם כאן יהושפט, כדרכו, מבקש לשמוע את דבר ה', והפעם מפי אלישע הנביא. אלא, שבהתאם לכל הדוגמאות הקודמות, אלישע מהסס האם לשתף פעולה עם ברית זו שבין מלך צדיק ובין מלך רשע (מלכים ב', ג' י"ג-י"ד):

"וַיֹּאמֶר אֶלְיָשָׁע אֶל מִלָּדָה: יִשְׂרָאֵל מַה לִּי וְלָךְ לָךְ אֶל נְבִיאֵי אֲבִיךָ וְאֶל נְבִיאֵי אִמֶּךָ וַיֹּאמֶר לוֹ מִלָּדָה: יִשְׂרָאֵל אֵל כִּי קָרָא ה' לְשִׁלְשֵׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לְתֵת אוֹתָם בְּיַד מוֹאֵב: וַיֹּאמֶר אֶלְיָשָׁע חִי ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר עִמָּדָתִי לִפְנֵי כִי לֹוִלִי פָּנִי יְהוֹשָׁפָט מִלָּדָה יְהוֹדָה אֲנִי נִשְׂא אִם אֲבִיט אֶלְיָדָה וְאִם אֶרְאֶךָ: ".

אלישע מחליט לסייע מפני כבודו של יהושפט מלך יהודה, ואולם זאת רק לאחר שמתח ביקורת נוקבת ביותר על מלך ישראל¹. מסתבר, שיש בביקורת זו על מלך ישראל גם ביקורת עקיפה על מלך יהודה, שנקלע שוב לסיטואציה מורכבת כאשר הוא צועד יד ביד עם מלך ישראל הרשע.

¹ מהרב יעקב מדן שמעתי, שהחלטתו של אלישע כאן, שלפיה לפחות בדיעבד ראוי לסייע לצבא המשותף, מבוססת על העובדה שבשונה מן הברית במלחמת ארם, שבה ברור שיהושפט התארח בביתו של אחאב, ואחאב נהג כ"בעל הבית", לקראת מלחמת מואב היה ליהושפט מעמד מרכזי יותר. ברית עם מלך רשע, המתבצעת בביתו של מלך צדיק ממנו, חמורה פחות, ועל כן בסופו של יום אלישע נרתם לסייע.

בפתח דברינו שאלנו כיצד אכל יהושפט מסעודתו של אחאב, הרי הדבר אינו עומד בכללי הכשרות! מן המקראות למדנו, שמזון בכשרות שנויה במחלוקת היה רק אחת מן הבעיות שליוו את בריתות יהושפט עם מלכי ישראל, והוא זכה לביקורת נוקבת אף יותר.

אך כפי שהסברנו לעיל, מידתו של יהושפט היא הגבהות בדרכי ה'. חזון אחדות הממלכות, וביטול האיבה שבין מלכות יהודה ומלכות ישראל, דחף את יהושפט לדבוק בברית הזו בכל מחיר.

והנה, למרות הביקורת הקשה כלפי יהושפט מפי נביאי ה', מצא מרן הראי"ה קוק דווקא לימוד סנגוריה גדול על יהושפט, שבעיניי מאיר את הנושא כולו באור מופלא. הזכרנו לעיל את דבריו של אלישע במלחמת מואב, כאשר היסס האם לסייע לברית בין יהודה וישראל. בגמרא בפסחים (דף ס"ו) פירשו חז"ל, שדבריו של אלישע נאמרו בכעס, וכדי לשכך את כעסו הוא נדרש לנגינת מנגן, ורק בזכותה שרתה עליו רוח ה'. אך לענייננו, אלישע מבהיר למלך ישראל, שאלמלא הברית עם יהושפט הוא כלל לא היה מסתכל בפניו. הגמרא במסכת מגילה (דף כ"ח) למדה מכאן הלכה:

"אמר רבי יוחנן: אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע², שנאמר לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך".

מאלישע למדנו שלא להביט כלל בפניו של אדם רשע. אלא, שמרן הראי"ה (אורות הקודש ג' – החסידות, י"ט) למד מכאן שמכלל לאו אתה שומע הן. לאמור – אלמלא הברית עם יהושפט אסור היה לאלישע לראות את פניו של יהורם, ואולם לאחר שברית זו יצאה אל הפועל, בטל האיסור! הרב מסביר:

"כשמתחברים עם נפשות פחותות של פורצים ורשעים, נפגמים. אבל אם יש בהם איזה דבר טוב, ומתכוונים בהתחברות רק אל הצד של הטוב, אז אם כחו יפה הרי זה מתעלה ואפילו ההסתכלות בפני אדם רשע שאסורה, אם יש בו צדדים של טוב, ומתכוין בההסתכלות רק לקלוט את הטוב, נראה שיש בזה דרך של מצוה. ואפילו כשיש איזו חיבור לרשע לאיזה צדיק בדרך אהבה, כבר מסולק ממנו איסור ההסתכלות, מפני שעל ידי חיבורו אל הצדיק נחשב כאילו יש בו כבר חלק טוב. ואמר אלישע ליהורם בן אחאב, לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא, אם אביט אליך ואם אראך, משמע הא על ידי נשיאת פנים של יהושפט מלך יהודה שנלוה עמו הביט גם אליו וראהו ולא חשש לאיסור ההסתכלות בפני רשע, דמהאי קרא ילפינן ליה".

הראי"ה במילותיו הקצרות מתאר את כל מפעל חייו של יהושפט: **"חיבור לרשע בדרך אהבה, ומתכוין רק לקלוט את הטוב"**. ציטטנו לעיל מדבריו של רבי נחמן בעניין ויגבה לבו בדרכי ה', וכעת נחתום בדבריו באחת מתורותיו הידועות ביותר, שעוסקת אף היא בעניין זה של ההסתכלות באדם רשע:

"דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, עי"ז מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה, וזה בחי' (תהלים לז) ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו היינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אעפ"כ צריך אתה לחפש ולבקש למצוא בו מעט טוב ששם אינו רשע וזהו ועוד מעט ואין רשע, שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדיין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדיין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועי"ז שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, עי"ז אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה עי"ז, וזהו ועוד מעט ואין רשע, עי"ז שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, עי"ז והתבוננת על מקומו ואיננו, היינו כשתבונן ותסתכל על מקומו ומדריגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי עי"ז שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקודה טובה, ודין אותו לכף זכות, עי"ז מוציאין אותו באמת מכח חובה לכף זכות. וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל, והבן".

אסור להסתכל בפני אדם רשע, ואולם כאשר מסתכלים על הטוב שבו, ניתן להכריע את הרשעה.

כאמור, יהושפט נדרש למחירים כבדים – אניותיו טבעו, הוא אכל בשר בכשרות מפוקפקת וכמעט קיפח את חייו בקרב ברמות גלעד. אך את כל אלה נכון היה לסבול, כדי לזכור לחיבור של אהבה, שמטרתו לאחות את הקרע הקשה והכואב בממלכת ישראל. זו, לעניות דעתי, אותה בשורה מופלאה של מי שגבה ליבו בדרכי ה'.

² ראה כעין זה בגמרא בשבת בדף ק"ד, שם דרשו חז"ל שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו קבע "אין אני יכול להסתכל ברשע". אמנם, בטורי אבן על הגמרא במגילה שם העיר: "ואף על גב דאסור להסתכל בדמות אדם רשע. מ"מ אי אפשר לרוב עולם לזהר בזה". וראה גם במגן אברהם (או"ח רכ"ה ס"ק כ'), שלא אסרו אלא ההסתכלות והתבוננות, אך לא ראייה חטופה. לדיון הלכתי נרחב על ה"איסור" להתבונן בפני אדם רשע ראה בשו"ת שלמת חיים לרבי חיים זוננפלד, סימנים ק"ח-ק"י"א; ובשו"ת להורות נתן לרב נתן גשטטר, חלק י" סימן כ"ד.

ה. סיום – אחדות בכל מחיר!

צו האחדות מלווה את כנסת ישראל מיום היווסדה. כבר בדור הראשון – דור השבטים – נוצר פילוג בין יוסף ואחיו, ועל פי חז"ל עוון "מכרם בכסף צדיק" נזקף לחובת כנסת ישראל גם אלפי שנים לאחר מכן. עם זאת, מתוך הפילוג קמה אחדות שאין למעלה הימנה, כאשר יהודה "ערב את הנער" בכל כוחו, והבהיר ליוסף עד כמה עמוקה האחריות והאחוה שקיבל על עצמו. המלך יהושפט לא הצליח. בתי המלוכה נותרו נפרדים, ולבסוף חרבה שומרון ואחריה גם ירושלים. ואולם הנביא יחזקאל (ל"ז, ט"ו-י"ט) מבטיח, שכאשר "תחיינה העצמות האלה", וכאשר ישבו ישראל לארצם, הם עתידים לייצר גם את אותה אחדות נכספת:

"וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וְכַתֵּב עָלָיו לַיהוָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חִבְרוּ חִבְרֵי וְלִקַּח עֵץ אֶחָד וְכַתֹּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חִבְרֵי: וְקָרַב אֹתָם אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחַדִּים בְּגִדָּה: וְכֹאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תִגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לְךָ: דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּגִד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חִבְרֵי וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוָה וְעָשִׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּגִדִי".

מדרש יהושפט – אחדות בכל מחיר!

סא"ל הרב אודי שורץ, ראש ענף ההלכה, הרבנות הצבאית

א. פתיחה

1. הראי"ה קוק, "אורות המלחמה", פסקה ב': "אנו

מסתכלים בדורות הראשונים, המסופרים בתורה, בנביאים ובכתובים, אותם הדורות שהיו עסוקים במלחמה - והם הם הגדולים שאנו מתייחסים אליהם בידידות וגדלות קודש... מלחמת קיומם, קיום האומה - מלחמת ה' היתה בהכרח פנימית... אותן הנשמות החזקות חוזרות לחיות בנו כימי עולם."

2. דוד בן גוריון¹: "אף אחד ממפרשי התנ"ך, יהודים או

גויים, בימי הביניים או בימינו אלה, לא יכול היה לפרש את פרקי ספר יהושע כאשר עשו זאת עלילות צבא הגנה לישראל. רק עם החי בארצו ועומד ברשותו יקרא בעין פקוחה ובהבנה אינטואיטיבית בספר הספרים שנוצר באותה הארץ ועל ידי אותו העם. רק דור שחידש את

קוממיותו במולדת קדומים יבין לרוחם ולנפשם של קודמיו שפעלו, לחמו, כבשו, יצרו, סבלו, הגו, שרו, אהבו וניבאו בתחומי אותה המולדת".

מלכי יהודה וישראל

שאול	
דוד	
שלמה	
ירבעם	רחבעם
	אביה
נדב	אסא
בעשא	
אלה	
זמרי	
תבני	
עמרי	יהושפט
אחאב	
אחזיהו	
יהוא	

ב. רקע: הערכת מצב חברתית-צבאית

3. מלכים א' פרק ט"ו: " ... (ו) ומלחמה היתה בין רחבעם ובין ירבעם כל ימי חייו: (ז) ויתר דברי אבנים וכל אשר עשה הלוא הם

פתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה ומלחמה היתה בין אבנים ובין ירבעם: (ח) וישפב אבנים עם אבתיו ויקברו אתו בעיר דוד וימלך אסא בנו פתחיו:

(ט) ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך אסא מלך יהודה: (י) וארבעים ואחת שנה מלך בירושלם ושם אמו מעכה בת אבישלום: (יא) ויעש אסא הנשר בעיני ה' פדוד אביו: ... (טז) ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא מלך ישראל כל ימיהם: (יז) ויעל בעשא מלך ישראל על יהודה ויבן את הרמה לבלתי תת יצא ובא לאסא מלך יהודה: (יח) ויחש אסא את כל הפסוף והזָהב הנותרים באוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך ויתנם ביד עבדיו וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברמן בן חזיון מלך ארם הישב בדמשק לאמר: (יט) ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך הנה שלחתי לך שחד כסף וזָהב לך הפרה את בריתך את

¹ הציטוט מתוך אנטיה שפירא, "בן גוריון והתנ"ך: יצירתו של ספר היסטוריון", בתוך: יהודים חדשים יהודים ישנים.

בעשׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלֶה מַעֲלִי: (כ) וַיִּשְׁמַע בֶּן הַדָּד אֶל הַמֶּלֶךְ אֶסָא וַיִּשְׁלַח אֶת שְׂרֵי הַחֲזִלִּים אֲשֶׁר לוֹ עַל עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְדֹּף אֶת עֵינָיו וְאֶת דָּן וְאֶת אֲבֵל בֵּית מַעֲכָה וְאֶת כָּל כְּנֹרֹת עַל כָּל אֶרֶץ נִפְתָּלִי: (כא) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ בַּעֲשָׂא וַיַּחְדֵּל מִבְּנוֹת אֶת הָרִמָּה וַיֵּשֶׁב בְּתַרְצָח: ... (כג) וַיִּתֵּר כָּל דְּבָרֵי אֶסָא וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַעֲרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלֵא הֵמָּה כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה רַק לַעֲת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו: (כד) וַיִּשְׁכַּב אֶסָא עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנֹו תַחְתָּיו:”

4. **מלכים א', פרק כ':** " (א) וּבֶן הַדָּד מֶלֶךְ אֶרֶם קִבֵּץ אֶת כָּל חֵילוֹ וַיִּשְׁלָשִׁים וַיִּשְׁנִים מֶלֶךְ אֶתוֹ וְסוּס וְרֶכֶב וַיַּעַל וַיִּצַר עַל שְׁמֶרוֹן וַיִּלְחָם בָּהּ:”

ג. המלך יהושפט: ויגבה לבו בדרכי ה' – אימפריה צבאית, כלכלית ורוחנית

5. **מלכים א', ט"ו כ"ד:** "וַיִּשְׁכַּב אֶסָא עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנֹו תַחְתָּיו:”

6. **דברי הימים ב', י"ז:** " (א) וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנֹו תַחְתָּיו וַיִּתְחַזַּק עַל יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּתֵּן חֵיל בְּכָל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן נְצִיבִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לְכַד אֶסָא אָבִיו: (ג) וַיְהִי ה' עִם יְהוֹשָׁפָט כִּי הִלָּךְ בְּדַרְכֵי דָוִד אָבִיו הָרִאשֹׁנִים וְלֹא דָרַשׁ לַבְּעָלִים: (ד) כִּי לֹאֱלֹהֵי אָבִיו דָּרַשׁ וּבְמִצְוֹתָיו הִלָּךְ וְלֹא כִמְעָשָׂה יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיִּזְכֹּן ה' אֶת הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָּל יְהוּדָה מִנְחָה לַיהוֹשָׁפָט וַיְהִי לוֹ עֶשֶׂר וּכְבוֹד לָרֶב: (ו) וַיִּגְבַּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה' וַעֲוֹד הַסִּיר אֶת הַבְּמוֹת וְאֶת הָאֲשֵׁרִים מִיְהוּדָה:

(ז) וּבְשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ שָׁלַח לְשָׂרָיו לָבֹן חֵיל וּלְעַבְדָּיָה וְלִזְכַּרְיָה וְלִנְתַנְאֵל וְלַמִּיכָיְהוּ וּלְלָמֵד בְּעָרֵי יְהוּדָה: ... (ט) וַיִּלְמְדוּ בַיְהוּדָה וַעֲמָהֶם סֵפֶר תּוֹרַת ה' וַיִּסְבּוּ בְּכָל עָרֵי יְהוּדָה וַיִּלְמְדוּ בָּעַם:

(י) וַיְהִי פַחַד ה' עַל כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר סָבִיבוֹת יְהוּדָה וְלֹא נִלְחְמוּ עִם יְהוֹשָׁפָט: (יא) וּמִן פְּלִשְׁתִּים מִבְּיָאִים לַיהוֹשָׁפָט מִנְחָה וְכֶסֶף מִשָּׂא גַם הֶעֱרַבְיָאִים מִבְּיָאִים לוֹ צֹאן אֵילִים שְׁבַעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע אֲלָפִים וּשְׁבַעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת: (יב) וַיְהִי יְהוֹשָׁפָט הִלָּךְ וַיִּגְדַּל עַד לְמַעְלָה וַיִּזְכֹּן בַּיְהוּדָה בִּירוֹנִיּוֹת וְעָרֵי מִסְכָּנוֹת: (יג) וּמִלֵּאכָה רַבָּה הָיָה לוֹ בְּעָרֵי יְהוּדָה וְאֲנָשֵׁי מִלְחָמָה גְּבוּרֵי חֵיל בִּירוֹשָׁלַם: (יד) וְאֵלֶּה פְקֻדֹתָם: ...

7. **כתובות, דף ק"ג:** "וואת יראי ה' יכבד, ואמר מר: זה יהושפט מלך יהודה, כשהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, וקורא לו: רבי, רבי, מרי, מרי:”

8. **קהלת ז', ח':** "טוב אחרית דבר מראשיתו טוב ארץ רוח מגבה רוח:”

9. **סוטה, דף ה' (וראה רמב"ם דעות ב' ג', ובהגהות מיימוניות שם):** "א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית, א"ר הונא בריה דרב יהושע: ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא. אמר רבא: בשמתא דאית ביה, ובשמתא דלית ביה:”

10. **ליקוטי מוהר"ן קמא, רמ"ו:** "לפעמים צריך האדם שיהיה לו גדלות, כמה שכתוב (ד"ה ב' יז) ויגבה לבו בדרכי ה'. והוא מועיל כמו תענית, כי כשצריך לבא להשגה ולעלות לאיזה מדריגה, אזי צריך לשכוח את חכמתו שמקודם. וכמו שמצינו (בי"מ פ"ה) שר' זירא התענה כדי לשכוח תלמוד בבלי כי היה צריך לבא להשגה יותר גדולה שהיא תורת א"י, והגדלות מועיל כמו התענית הנ"ל, כי ע"י הגדלות שוכח גם כן את חכמתו, כמשרז"ל (פסחים סו ע"ב) כל המתגאה חכמתו מסתלקת ממנו, אך צריך לזה חכמה יתירה, כי בוודאי גדלות הוא איסור גדול מאד, ואם יתגאה באמת, בוודאי חכמתו תסתלק ממנו לגמרי, ולא יבא להשגה, ויהיה נעשה שוטה ממש, אך צריך לזה אומנות יתירה, איך להתנהג בזה, שיהיה לו גדלות רק כדי לשכוח חכמתו שמקודם שהוא צריך לשכוח כנ"ל, ואעפ"כ יהיה עניו באמת:”

11. **ליקוטי מוהר"ן תניינא, קכ"ה:** "מענין אמירת תהלים דיבר עם אחד. ואמר לו שעיקר אמירת תהלים לומר כל מזמורי תהלים על עצמו, למצוא את עצמו בתוך כל מזמור ומזמור ... ושאל אותו איך יפרש לעצמו מהפסוקים שדהמע"ה משבח את עצמו כגון "שמרה נפשי כי חסיד אני", והשיב לו: גם זה צריך לפרש על עצמו, כי צריך לדון א"ע לכף זכות. ולמצוא בעצמו איזה זכות ונקודה טובה אשר בבחי' הנקודה טובה הזאת הוא בחי' חסיד וכיוצא. ואמר לו רבינו ז"ל. הלא אצל יהושפט כתיב ויגבה לבו בדרכי ה'. (ד"ה ב' יז) שבדרכי ה' ועבודתו ית' הגביה לבו קצת:”

ד. ברית אחים (ופתיחה למסכת חולין בדף היומי)

12. **מלכים א', כ"ב:** " (מא) וַיְהוֹשָׁפָט בֶּן אֶסָא מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּשָׁנַת אַרְבַּע לְאַחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (מב) יְהוֹשָׁפָט בֶּן שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעָשָׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוֹשָׁלַם וְשֵׁם אָמֹו עֲזוּבָה בַת שְׁלֹחִי: (מג) וַיִּלָּךְ בְּכָל דָּרֶךְ אֶסָא אָבִיו לֹא סָר מִפָּנָיו לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה': (מד) אַךְ הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעַם מִזְבָּחִים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת: (מה) וַיִּשְׁלַם יְהוֹשָׁפָט עִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:”

13. **סנהדרין, דף ק"ג:** "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא: גדולה לגימה, שהרחיקה שתי משפחות מישראל, שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ורבי יוחנן דידיה אמר: מרחקת את הקרובים, ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים:”

14. חולין, דף י': "עד אחד נאמן באיסורין".

15. רש"י שם: עד אחד נאמן באיסורין - דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה: "וזבחת מבקרך ומצאנך", "ושחט את בן הבקר", ואכלי כהנים על ידו, ולא הזקיקו להעמיד עדים בדבר ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת בית דין ולעריכות".

16. חידושי הר"ן שם: "וגרסינן בירושלמי במסכת כלאים שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם מתאכסן אצל חברו".

17. רש"י יבמות, דף פ"ח: "דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו".

18. דברי הימים ב', י"ח א'-ב': "ויהי ליהושפט עֶשֶׂר וְכַבּוּד לְרַב וַיִּתְחַתֵּן לְאַחָב: וַיֵּרֶד לְקֶזֶז שָׁנִים אֶל אַחָב לְשִׁמְרוֹן וַיִּזְבַּח לוֹ אַחָב צֹאן וּבָקָר לָרֶב וְלָעֵם אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיְסִיטֵהוּ לְעֵלוֹת אֶל רְמוֹת גִּלְעָד".

19. חולין, דף ד': "גופא, אמר רב ענן אמר שמואל: ישראל מומר לעבודת כוכבים - מותר לאכול משחיתתו, שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב, שנאמר: ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרוב ולעם אשר עמו ויסיתהו לעלות אל רמות גלעד.

ודלמא מיזבח זבח, מיכל לא אכל! ויסיתהו כתיב ...

והכתיב: "כי יסיתך אחיך" - באכילה ובשתיה ...

ודלמא משתא אשתי, מיכל לא אכל! ... שתיה סתם יינן הוא ... לאו אורחיה דמלכא משתיה בלא מיכלא ...

ודלמא עובדיה זבח! לרוב כתיב, עובדיה לא הוה ספיק ...

ודלמא גברי דאחאב הוו מעלו! לא סלקא דעתך, דכתיב (משלי כ"ט): "מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים".

ודלמא גברי דיהושפט נמי לא הוו מעלו, זבוח גברי דאחאב אכול גברי דיהושפט, זבוח עובדיה אכל יהושפט!

לא סלקא דעתך, מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים, הא לדבר אמת משרתיו צדיקים.

ודלמא זבוח גברי דאחאב אכל אחאב וגבריה, זבוח גברי דיהושפט אכל יהושפט וגבריה! לא הוה מפליג נפשיה מיניה.

מנלן? אילימא מדכתיב כמוני כמוך כעמי כעמך, אלא מעתה, כסוסי כסוסך הכי נמי! אלא מה דהוי אסוסך תהוי אסוסי, הי"נ מאי דהוי עלך ועילוי עמך תהוי עלי ועילוי עמי!

אלא מהכא: "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן פתח שער שומרון"; מאי גורן?

אילימא גורן ממש, אטו שער שומרון גורן הוה? אלא כי גורן, דתנן: סנהדרין היתה כתצי גורן עגולה, כדי שיהו רואין זה את זה".

20. רמב"ם שחיטה, ד' י"ד (שו"ע יו"ד, ב' ה'): "ישראל מומר לעבירה מן העבירות שהיה מומחה הרי זה שוחט לכתחלה וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק. ואם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורוס והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כעכו"ם ושחיתתו נבלה".

ה. התבוסה במלחמת ארם

21. מלכים א', כ"ב: " (א) וַיִּשְׁבּוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֵין מִלְחָמָה בֵּין אֲרָם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית וַיֵּרֶד יְהוֹשָׁפָט מִלְּדָה אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (ג) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל עַבְדָּיו הַיְדַעְתֶּם כִּי לָנוּ רְמוֹת גִּלְעָד וַאֲנַחְנוּ מִחֹשִׁים מִקָּחַת אֶתְּהָ מִיַּד מֶלֶךְ אֲרָם: (ד)

וַיֹּאמֶר אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתֵּלֵךְ אֶתִּי לְמִלְחָמָה רְמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹןי כְּמוֹןי כְּעַמּוֹד כְּעַמּוֹד כְּסוֹסִי כְּסוֹסִי: (ה) וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל דָּרֵשׁ נָא כִּיֹּס אֶת דָּבָר ה': (ו) וַיִּקְבֹּץ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַנְּבִיאִים כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הַאֵלֶּךְ עַל רְמוֹת גִּלְעָד לְמִלְחָמָה אִם אֶחָדֶל וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וַיִּתֵּן אֲדָנִי בְּיַד הַמֶּלֶךְ: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֶּה נְבִיאָה לְה' עוֹד וַנְּדַרְשֶׁה מֵאוֹתוֹ: (ח) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט עוֹד אִישׁ אֶחָד לְדָרֵשׁ אֶת ה' מֵאוֹתוֹ וְאֲנִי שֹׁנְאֵתוֹ כִּי לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע מִיִּכְיָהוּ בֶן יִמְלָה וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל יִמְמֶלֶךְ בֶּן: (ט) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר מִהֲרָה מִיִּכְיָהוּ בֶן יִמְלָה: (י) וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כְּסָאוֹ מְלַבְּשִׁים בְּגָדִים בְּגָרֶן פֶּתַח שַׁעַר שְׁמֶרוֹן וְכָל הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים לְפָנֵיהֶם: ... (יז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד כַּמָּה פְּעָמִים אָנִי מִשְׁבַּעַד אֲשֶׁר לֹא תִדְבַר אֵלַי רַק אָמַת בְּשֵׁם ה': (יז) וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל נִפְצִים אֶל הַהָרִים כְּצֹאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה וַיֹּאמֶר ה' לֹא אֲדַנִּים לְאַלְהָה יִשְׁבּוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם: ...

(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה רְמוֹת גִּלְעָד: (ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

(ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה רְמוֹת גִּלְעָד: (ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה רְמוֹת גִּלְעָד: (ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה רְמוֹת גִּלְעָד: (ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה רְמוֹת גִּלְעָד: (ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט הַתְּחַפֵּשׂ וּבֹא בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בְּמִלְחָמָה: (לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צָנָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת קָטָן וְאֶת גָּדוֹל כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: (לב) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ אֵד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט: (לג) וַיְהִי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּשְׁבּוּ מֵאַחֲרָיו: (לד) וַאִישׁ מִשָּׁד בְּקִשְׁת׃ לְתַמּוֹ וַיִּפֹּה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשָּׁרְוֹן וַיֹּאמֶר לְרַכְבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַחֲלִיתִי: ...

22. דברי הימים ב', י"ח ל"א: "ויהי כִּיֹּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהִמָּה אָמְרוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּסְבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְה' עֲזָרוֹ וַיְסִיטֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ".

23. **דברי הימים ב', י"ט:** " (א) וישב יהושפט מלך יהודה אל ביתו בשלום לירושלם: (ב) ויצא אל פניו יהוא בן חנני החזה ויאמר אל המלך יהושפט הלרשע לעזור ולשנאי ה' תאהב ובזאת עליך קצף מלפני ה': (ג) אבל דברים טובים נמצאו עמך כי בערפת האשרות מן הארץ והכינות לבבך לדרש האלהים: (ד) וישב יהושפט בירושלם וישב ויצא בעם מבאר שבע עד הר אפרים וישבם אל ה' אלהי אבותיהם: ".

ו. הקריסה הכלכלית בנמל אילת

24. **דברי הימים ב', כ':** " (ל) ותשקט מלכות יהושפט ויגן לו אג-להיו מסביב... (לה) ואחרי כן אתחבר יהושפט מלך יהודה עם אחזיה מלך ישראל הוא הרשיע לעשות: (לו) ויחברוהו עמו לעשות אניות ללכת תרשיש ויעשו אניות בעציון גבר: (לז) ויתנבא אליעזר בן דדוהו ממרשה על יהושפט לאמר כהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך וישברו אניות ולא עצרו ללכת אל תרשיש: ".

25. **אבות דרבי נתן, נוסחא א' פרק ט':** "ואל תתחבר לרשע מלמד שלא יתחבר אדם עם אדם רע ולא עם אדם רשע שכן מצינו ביהושפט שנתחבר עם אחאב ועלה עמו רמות גלעד ויצא עליו קצף מאת ה' שנאמר ה' הרשע לעזור ולשונאי ה' תאהב ובזאת עליך קצף מלפני ה'. שוב נתחבר לאחזיה ויעשו אניות בעציון גבר ופרץ ה' את מעשיו שנאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך וישברו אניות".

ז. ברית הנישואין – החלום ושב

26. **מלכים ב', ח':** " (טז) ובשנת חמש ליוזם בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה מלך יהורם בן יהושפט מלך יהודה: (יז) בן שלשים ושתים שנה היה במלכו ושמנה שנה שנים מלך בירושלם: (יח) וילך בדרך מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב כי בת אחאב היתה לו לאשה ויעש הרע בעיני ה': (יט) ולא אבה ה' להשחית את יהודה למען דוד עבדו כאשר אמר לו לתת לו בן יורש לבניו כל הימים: (כ) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימלכו עליהם מלך: ".

ח. הניצחון במלחת מואב, והעימות עם אלישע הנביא

27. **מלכים ב', ג':** " (ד) ומישע מלך מואב היה נקד והשיב למלך ישראל מאה אסף פרים ומאה אסף אילים צמר: (ה) ויהי כמות אחאב ויפשע מלך מואב במלך ישראל: (ו) ויצא המלך יהורם ביום ההוא משמרון ויפקד את כל ישראל: (ז) וילך וישלח אל יהושפט מלך יהודה לאמר מלך מואב פשע בי התלך אתי אל מואב למלחמה ויאמר אעלה כמוני כמוך פעמי כעמך כסוסי כסוסיך: ".

(ח) ויאמר אי זה הדרך נעלה ויאמר דרך מדבר אדום: (ט) וילך מלך ישראל ומלך יהודה ומלך אדום ויסבו דרך שבעת ימים ולא היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם: (י) ויאמר מלך ישראל אהה פי קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב: (יא) ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' וינדרשה את ה' מאותו ויען אחד מעבדי מלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו: (יב) ויאמר יהושפט יש אותו דבר ה' ויגדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך אדום: (יג) ויאמר אלישע אל מלך ישראל מה לי ולך לך אל נביאי אביך ואל נביאי אמך ויאמר לו מלך ישראל אל פי קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב: (יד) ויאמר אלישע חי ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך: (טו) ועתה קחו לי מנגן והיה פנגן המנגן ותהי עליו יד ה': (טז) ויאמר כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים גבים: (יז) כי כה אמר ה' לא תראו רוח ולא תראו גשם והנחל ההוא ימלא מים ושתיתם אתם ומקניכם ובהמתכם: (יח) וינקל זאת בעיני ה' ונתן את מואב בידכם: ".

28. **מגילה, דף כ"ח:** "דאמר רבי יוחנן: אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך".

29. **פסחים, דף ס"ו:** "ריש לקיש אמר: כל אדם שכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו ... אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו - מאלישע, דכתיב לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט אליך ואם אראך וגוי וכתוב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' וגוי".

30. **אורות הקודש ג' – החסידות, פסקה י"ט:** "כשמתחברים עם נפשות פחותות של פורצים ורשעים, נפגמים. אבל אם יש בהם איזה דבר טוב, ומתכוונים בהתחברות רק אל הצד של הטוב, אז אם כחו יפה הרי זה מתעלה ואפילו ההסתכלות בפני אדם רשע שאסורה, אם יש בו צדדים של טוב, ומתכוין בהסתכלות רק לקלוט את הטוב, נראה שיש בזה דרך של מצוה. ואפילו כשיש איזו חיבור לרשע לאיזה צדיק בדרך אהבה, כבר מסולק ממנו איסור ההסתכלות, מפני שעל ידי חיבורו אל הצדיק נחשב כאילו יש בו כבר חלק טוב. ואמר אלישע ליהורם בן אחאב, לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נשא, אם אביט אליך ואם אראך, משמע הא על ידי נשיאת פנים של יהושפט מלך יהודה שנלוה עמו הביט גם אליו וראהו ולא חשש לאיסור ההסתכלות בפני רשע, דמהאי קרא ילפינן ליה".

31. **ליקוטי מוהר"ן, רפ"ב:** "דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, עיי"ז מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה, וזה בחי' (תהלים לז) ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו היינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אעפ"כ צריך אתה לחפש ולבקש למצוא בו מעט טוב ששם אינו רשע וזהו ועוד מעט ואין רשע, שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדיין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדיין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועיי"ז שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, עיי"ז אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה עיי"ז, וזהו ועוד מעט ואין רשע, עיי"ז שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, עיי"ז והתבוננת על מקומו ואיננו, היינו כשתבונן ותסתכל על מקומו ומדריגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי עיי"ז שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקודה טובה, ודנין אותו לכף זכות, עיי"ז מוציאין אותו באמת מכח חובה לכף זכות. וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל, והבין".

32. **מלכים ב' ג':** " (כ) ויהי בבקר פעלות המנחה והנה מים באים מדרך אדום ותמלא הארץ את המים: (כא) וכל מואב שמעו כי עלו המלכים להלחם בם ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה ויעמדו על הגבול: (כב) וישכמו בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדמים פדם: (כג) ויאמרו דם זה החרב נחרבו המלכים ויכו איש את רעהו ועתה לשלל מואב: (כד) ויבאו אל מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את מואב וינסו מפניהם ויבו ויכו בה והכות את מואב".

ט. סיום – חזון אחרית הימים

33. **רש"י שמות, י"ט ב':** "ויחן שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת".

34. **מאור ושמש, פרשת אמור:** "ונראה דימי ספירה הן מורים על האחדות, כדאיתא בספרים הקדושים. ולכן מתו תלמידי רבי עקיבא בין פסח לעצרת, מפני שהימים אלו מורין על האחדות והן לא נהגו כבוד זה לזה. שבימי הספירה צריך האדם לתקן מדה זו של האחדות, ועל ידי זה זוכה להשגת התורה בחג השבועות, כמו שכתוב (שמות יט ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ה' וה' ופירש רש"י שהיו כולן בלב אחד כאיש אחד, ולכן זכו להשגת התורה במתן תורה. ואחר כך הביא המדרש: "שבע שבתות תמימות" - אימתי הן תמימות? בזמן שישראל עושין רצונו של מקום ברוך הוא. שזהו רצון הבורא שיהיו כנסת ישראל בלב אחד כאיש אחד באהבה ואחוה. ואחר כך הביא המדרש דבר אחר והבאתם את העומר רצה לומר, על ידי אחדות תוכל לבוא בחג השבועות שהוא הקרבת העומר להשגת התורה, כנ"ל".

35. **ליקוטי מוהר"ן קמא, תורה ס"א (ביאור על "האידרא רבה"):** "ר' עקיבא וחביריו שמתו עיי"ז שלא היה בהם אהבה כשרז"ל (יבמות ס"ב ע"ב). כי הם היו בחי' גבורות וצימצומים, ולא נכללו יחד. ולא נמתקו. ור' שמעון וחביריו שהיו התיקון שלהם, ע"כ אמר אנו בחביבותא תליא, היינו בחי' האהבה וכללות שנכללן יחד, ועל ידי זה ההמתקה והתיקון כנ"ל".

36. **יחזקאל, פרק ל"ז:** " (א) היתה עלי יד ה' ויוצאני ברוח ה' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות: (ב) והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד: (ג) ויאמר אלי בן אדם התיחיינה העצמות האלה ואמר ה' אתה ידעת: (ד) ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת עליהם היבשות שמעו דברי ה': (ה) כה אמר ה' לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח וחייתם: ... מארבע רוחות באי הרוח העצמות האלה כל בית ישראל הנה אמרים נבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו: (יב) לכן הנבא ואמרת עליהם כה אמר ה' הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: ...

(טו) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (טז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבירי ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבירי: (יז) וקרב אתם אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בגיד: (יח) וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך: (יט) דבר אליהם כה אמר ה' הנה אני לקח את עץ יוסף אשר בגיד אפרים ושבטי ישראל חברו חבירי ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בגדי: ... (כב) ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיה יהיה עוֹד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: "